

สังคมสูงวัยคนแก่มากขึ้น-คนวัยทำงานลดน้อยถอยลง...มีแผนรับมือ (จริงจัง) หรือยัง ?

บทความบนโพสต์ทูเดย์ออนไลน์ หน้าคอลัมน์สตรีเศรษฐกิจ-ธุรกิจ วันที่ 18 เม.ย 65

โดย ดร.ธนิต โสรัตน์

รองประธานสภาองค์การนายจ้างผู้ประกอบการค้าและอุตสาหกรรมไทย

วันศุกร์ที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2565

สงกรานต์ปีเสือที่เพิ่งผ่านไปนอกจากเป็นวันเปลี่ยนศักราชโดยใช้ปฏิทินจันทรคติที่ใช้ต่อเนื่องมาเป็นพันปี ยังกำหนดให้เป็น “วันผู้สูงอายุแห่งชาติ” ซึ่งหลังๆ ไม่ค่อยมีใครพูดถึง เป็นเทศกาลที่คนซึ่งไม่ได้อยู่กับครอบครัว กลับไปเยี่ยมพ่อแม่หรือผู้หลักผู้ใหญ่หรือไปกราบไหว้ทำบุญกระดูกบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงให้เห็นว่าไทยเป็นสังคมที่เอื้ออาทรดูแลพ่อแม่ตลอดจนคนแก่เฒ่าที่เปลี่ยนผ่านจากรุ่นไปสู่รุ่น กาลเวลาที่เปลี่ยนไปจำนวนคนสูงอายุมีจำนวนมากขึ้นจากการเข้าถึงการรักษาพยาบาลและการดูแลสุขภาพ ลักษณะของสังคมไทยไม่ต่างไปจากประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ที่คนหนุ่มสาวเริ่มเข้าสู่ครัวเรือนเชิงเดี่ยวมากขึ้นที่เรียนหนังสือหรือทำงานในแหล่งจ้างงานในเมืองใหญ่โดยแยกทิ้งพ่อแม่-คนแก่ให้อยู่โดดเดี่ยว การเปลี่ยนโครงสร้างสังคมภายใต้เทคโนโลยีที่กลายเป็นความท้าทายต่อการรักษาวัฒนธรรมที่คนแก่ชรายังมีคุณค่าจะคงอยู่ต่อไปหรือไม่

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรทำให้จำนวนผู้สูงอายุซึ่งหมายถึงคนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็น คนชราหรือ “GEN O” มีจำนวนมากขึ้น ในฐานะผู้เขียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสูงอายุหากจะเขียนว่าคนแก่คงไม่มีใครว่าอะไร ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนประมาณ 11.8 ถึง 12 ล้านคนคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18 ของประชากรทั้งประเทศ ทำให้ไทยกำลังก้าวสู่สังคมสูงวัยแบบสมบูรณ์หรือ “Ageing Society” และอีกสิบปีข้างหน้าสัดส่วนอาจไปถึงร้อยละ 28 ถึง 30 ในอาเซียนไทยเป็นประเทศที่ 2 รองจากสิงคโปร์ที่เข้าสู่สังคมสูงวัยเต็มรูปแบบขณะที่ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ไปยืนรอแถวหน้ามาก่อนแล้ว กรณีของไทยต่างกับหลายประเทศที่เข้าสู่สังคมสูงวัยเหตุเพราะไทยขาดความพร้อมทั้งระดับครัวเรือนและระดับนโยบายทำให้อยู่ในภาวะ “แก่แล้วยังจน” มีหนี้ท่วมตัวตายแล้วยังใช้ไม่หมด

ปัญหาของคนสูงอายุนอกเหนือจากคนรวยและคนชั้นกลางจำนวนส่วนน้อยที่เกษียณหรือออกจากงานแล้วยัง มีบำนาญ-เงินเก็บไว้ใช้จ่ายแก่ แต่ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ช่วยตัวเองไม่ได้อยู่ในภาวะที่ยากลำบากรายได้ไม่พอประทังชีวิตคนแก่จำนวนหลักล้านคนอยู่ได้ด้วยเบี้ยคนชรา 600-1,000 บาทต่อเดือนแตกต่างกันตามอายุ ข้อดีของไทยคือ ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบการรักษาพยาบาลแบบไม่ต้องจ่ายเงินที่เรียกว่า “บัตรทอง” ทำให้ชาวบ้านรวมถึงคนชราสามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขเป็นปัจจัยสำคัญทำให้จำนวนคนชรามีอัตราเพิ่มขึ้นทุกปี

ประเทศไทยอยู่ในแถวหน้าของระบบสาธารณสุขระดับโลกโดยแลกกับงบประมาณปีละมากกว่า 2.02 แสนล้านบาทแต่ละปีงบประมาณเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.5 คนที่สูงวัยหากอยู่ในเกณฑ์เป็นผู้มีรายได้น้อยหรือ “บัตรคนจน” ยังได้เงินอีก 200-300 บาทต่อเดือนไม่รวมเงินพิเศษโปรโมชันช่วงโควิด เบ็ดเสร็จแล้วได้เงินช่วยเหลือจากรัฐบาลเฉลี่ยเดือนละพันบาทหรือเฉลี่ยวันละประมาณ 33 บาท อาจดูไม่มากแต่ต้องเข้าใจว่าจำนวนคนสูงอายุที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนหรือ “Extreme Poor” มีจำนวนประมาณ 1.025 ล้านคนเงินเหล่านี้มีค่าสำหรับพวกเขา คนแก่หลายล้านคนของไทยส่วนใหญ่อยู่ในชนบทไม่ได้ใช้ชีวิตปนปลายน้อยอย่างสุขสบายอยู่ได้ด้วยพึ่งพิงเงินจากลูกๆ ในช่วงสี่ทศวรรษ

ที่ผ่านมาลักษณะของสังคมไทยแรงงานหนุ่ม-สาวออกจากภูมิลำเนาไปทำงานในเมืองโดยทิ้งให้คนแก่อยู่บ้าน บางรายทิ้งหลานให้ดูแลส่งเงินให้ใช้จ่ายอาจไม่มากแต่ก็ทำให้สามารถประคับประคองด้วยการดำรงชีพแบบพอเพียงทำให้ชีวิตมีความสุขได้อีกแบบหนึ่ง

ภายใต้สภาวะที่เปลี่ยนไปจำนวนคนเกิดใหม่ลดลงอย่างเป็นนัยบ่งบอกว่าคนวัยทำงานจะลดน้อยถอยลงขณะที่คนสูงอายุจะเพิ่มมากขึ้นแบบก้าวกระโดด ภายในไม่เกินสิบปีข้างหน้าวัยแรงงาน 10 คนต้องดูแลผู้ที่ไม่ได้ทำงานเพิ่มจาก 5.5 คนในปัจจุบันเป็น 7.2 คนเพิ่มขึ้นร้อยละ 31 หรืออัตราคนวัยทำงานต่อคนไม่ทำงานอยู่ที่ 1 : 07 โดยที่ภาครัฐต้องแบกรับภาระการเงิน-การคลังที่เพิ่มขึ้นในที่สุดคือการปรับภาษีโดยแรงงานหรือมนุษย์เงินเดือนต้องเป็นผู้รับภาระ ในอาเซียนประเทศไทยด้วยศักยภาพของเศรษฐกิจอาจดูเหมือนเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าเป็นรองแค่สิงคโปร์แต่ปัญหาที่ซุกซ่อนไว้คือมีคนจนหรือผู้มีรายได้น้อยมากถึง 14.53 ล้านคนคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 21.9 ของประชากรทั้งประเทศ คนจนซ่อนเร้นเหล่านี้รับเงินสวัสดิการของรัฐอีกทั้งกำลังแรงงานเกือบ 1 ใน 3 เป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ช่วยตัวเองไม่ได้รัฐต้องเข้าไปประกันราคาพืชผล ผู้ที่ต้องแบกรับภาษีที่จะมายังชีพคนชราจึงเป็นแรงงานในระบบประมาณ 11.2 ล้านคนแต่หักลดหย่อนแล้วจำนวนคนไม่ต้องเสียภาษีมีเป็นหลักล้านคนเป็นภาษีบุคคลธรรมดาประมาณ 1.833 ล้านล้านบาท

ที่กล่าวเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของการเข้าสู่สังคมสูงวัยซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีเงินออมและมีภาระหนี้สูง สะท้อนจากหนี้ครัวเรือนที่แต่ละปีเพิ่มขึ้นในระดับสูงเปรียบเทียบกับไตรมาส 3 และไตรมาส 4 ของปีพ.ศ.2564 เพียงแค่ 3 เดือนหนี้ชาวบ้านเพิ่มขึ้น 2.4 แสนล้านบาท ข้อมูลเชิงประจักษ์นี้แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอของเศรษฐกิจฐานรากที่ต้องติดตามใกล้ชิดคือปัญหาการเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยขาดการวางแผนทั้งระดับครัวเรือนและระดับนโยบาย มาตรการช่วยเหลือทางการเงินและรักษาพยาบาลถึงจะเป็นนโยบายประชานิยมแต่ก็เป็นที่พึ่งของคนวัยชรา ประเด็นที่ต้องพิจารณาคืองบประมาณที่เพิ่มขึ้นแต่ละปีจะไปมาจากไหนขณะที่การเพิ่มภาษีทั้งภาษีรายได้และ VAT ภายใต้พื้นฐานที่มีคนรายได้น้อยหรือคนจนซ่อนเร้นจำนวนมากกว่า 1 ใน 5 ของประชากรตัวเลขนี้ยังไม่รวมเกษตรกรและแรงงานนอกระบบซึ่งไม่ได้อยู่ในฐานภาษีจะหารายได้มาจากไหน

กำลังแรงงานของประเทศในอนาคตที่คนวัยทำงานลดน้อยถอยลงขณะที่เศรษฐกิจของไทยยังไม่ฟื้นต้องอยู่กับอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น สังคมสูงวัยมาพร้อมกับแรงงานสูงอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปที่ต้องทำงานอยู่ภายใต้แพลตฟอร์มดิจิทัล ภาคอุตสาหกรรมและค้าปลีก-ค้าส่งรวมไปถึงโลจิสติกส์หลังวิกฤตโควิดจะเห็นการเร่งตัวของ “สมาร์ตเทคโนโลยี” เช่น ออโตเมชัน, เอไอ, โรบอติกส์, ฟินเทค, เมตาเวิร์ส ฯลฯ จะเข้ามาทดแทนแรงงานมนุษย์เกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรับตัวและปรับ “New Skill” แต่ด้วยข้อจำกัดอาจทำให้แรงงานสูงวัยบางส่วนต้องถูกออกจากงาน

การเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมสูงวัยจึงไม่ใช่อยู่ในแค่วงวิชาการหรือแค่การทำแผนแบบโลกสวย รากเหง้าของปัญหาคือการออมอาจต้องมีมาตรการเชิงบังคับให้วัยทำงานทั้งระบบและนอกระบบมีการออม โดยมีกฎหมาย “กองทุนออมแห่งชาติ” อาจเทียบเคียงกับประกันสังคม (มาตรา 33) แต่มีข้อท้วงติงว่าเงินชราภาพหลังเกษียณอาจไม่มากพอที่จะดำรงชีวิต นอกจากนี้ควรขยายเวลาการเกษียณทั้งลูกจ้างเอกชนและรัฐบาลที่ตรวจผ่านการตรวจสุขภาพ

จาก 60 ปีให้เป็น 65 ปีเพื่อยืดเวลาทำงานออกไปไม่ให้เป็นภาระครอบครัวและสังคมและมีเวลาออมเงินมากขึ้น หลายประเทศมีการขยายอายุเกษียณกรณีญี่ปุ่นไม่กำหนดเวลาดำรงชีพแต่ไม่ควรใช้วิธีสมัครใจเพราะจะมีคนกลุ่มหนึ่งที่เงินออมไม่มีแต่เพื่อการงานแค่ขอไปปรับเงินจากรัฐก็พอ ทางออกของปัญหาจะอย่างไรให้คนหลังเกษียณสามารถเลี้ยงตัวเองได้ จำเป็นที่รัฐจะต้องมีหน่วยงานทำหน้าที่ส่งเสริมทักษะใหม่กำหนดอาชีพใหม่หรืองานที่เหมาะสมกับวัย เช่น ปรภ., แคมป์เชียร์, ครู, พนักงานขายสินค้าตามห้างร้านหรือทำหน้าที่ให้คำแนะนำให้คำปรึกษาต่างๆ (Advisor) โดยให้มีมาตรการจูงใจ เช่น ลดหย่อนทางภาษีเพื่อให้สถาประกอบการต่างๆ รับคนสูงวัยเหล่านี้เข้าทำงาน

ผลพวงของการเข้าสู่สังคมสูงวัยที่โครงสร้างวัยทำงานลดน้อยถอยลงไม่สมดุลกับคนสูงวัยที่ออกจากตลาดแรงงานเพิ่มมากขึ้น ทางสภาพพัฒนา หรือ “สศช.” คาดว่าในศตวรรษหน้าจะมีผลทำให้เศรษฐกิจไทยจะขยายตัวลดลงเฉลี่ยปีละประมาณร้อยละ 2.1 ความท้าทายคือจะเพิ่มคนวัยทำงานให้มากขึ้นได้อย่างไรเกี่ยวข้องกับการนำคนวัยเกษียณกลับเข้าสู่ตลาดแรงงาน การก้าวผ่านต้องผลักดันให้เกิด “Smart High Ageing Society” จะทำได้อย่างไร หน่วยงานรัฐใดเป็นเจ้าภาพต้องเร่งทำยุทธศาสตร์และแผนชาติที่ไม่เพ้อเจ้อเป็นรูปธรรมและขับเคลื่อนได้จริง...อย่ามัวสร้างภาพวันรอรอเลือกตั้งอย่างนี้ไม่เอาครับ

สนใจรายละเอียดเพิ่มเติมดูได้ทางเว็บไซต์ www.tanitsorat.com หรือ www.facebook.com/tanit.sorat